

448 Doctus quidam auctor, Part. 2. Met. Lect. 3. Prob. 17. hæc habet: „ Si inter mentem, ejusque actus nulla esset distinctio, omnes actus animæ pura essent animæ natura, & essentia; & quod inde consequens est, ubicumque esset anima, vel in materno utero, in cunis, in somno essemus, omnes illic essent, perinde ac in vigilia, nostræ ideæ, & ceteri omnes mentis actus: quidquid enim anima est, quin ab illa distinguatur, ab illa nunquam separatur. Nulla præterea esset novarum idearum comparatio: nullius rei ideam novam tempore, studio, mentis aut sensuum usu anima nostra acquireret. Quid enim? Se ipsam ne anima acquirit &c. „ Deinde ad explicandam idearum a mente distinctionem, sic insistit. „ Ex una parte hujusmodi actus aliquam ab anima distinctionem habent, non sunt pura animæ substantia: aut igitur sunt res ab anima distinctæ, aut ipsius modificationes: nihil est medium: si ergo actus illos res aliquas absolutas non esse probavero, propositionem evincam. Ita verò res est. . . Argumenti summa est; mens nostra suos actus proculdubio producit: quum igitur quæcumque res physica e nihilo extracta, non nisi per creationem efficiatur, creandi verò virtutem, neque anima, neque creatura alia, sed unus habeat Deus; aut nihil agit anima, aut ipsius actus res novæ non sunt: agit verò proculdubio anima: illius proinde actus ab animæ substantia non quidem re, sed modo tantum distinguuntur. „ Quænam autem hæc modalis sit distinctio, quæ effectus omnes distinctionis realis habet, realis tamen non est, satis videre non possum.

449 Corol. Ex dictis manifestè consequitur, commercium animæ cum corpore, originem, ac naturam perceptionum, sive idearum, arcanum esse menti humanæ, dum in hac vita mortali degit, prorsus inaccessum. Effectus quidem hujus commercii adeò manifesti sunt, ut æquè difficile sit homini persuadere, se non existere, quam intimum inter suum corpus, & animum commercium non intercedere. Hoc enim ab ipsa intima conscientia edoctus, tanta perspicuitate cognoscit, ac se cogitare, & sentire. Hic nimirum, ut sæpè aliàs, duo extrema opposita nullo ferè intervallo conjunguntur; summa videlicet perspicuitas, cum obscuritate summa. Me cogitare, sentire, velle, evidentia maxima cerno; quomodo cogitem, sentiam, velim, tam mihi obscurum est, quam quod maximè. I nunc, & rationem tantum ducem, contempta revelatione, in religionis negotio consecrare.

CAPUT OCTAVUM.

De humana voluntate, ejusque proprietatibus.

Hactenus, quæ ad humanam intelligendi facultatem spectant, tradidimus, ea brevitate, quæ ad instituti nostri rationem maximè conducere videbatur. Jam ad alteram animi nostri facultatem gradum facimus pari brevitate, quæ graviora sunt, hujus tractationis capita exposituri. Nec est quod in humanæ voluntatis existentia demonstranda immoremur. Ab intima conscientia id nobis adeò persuasum est, quemadmodum nos cogitare, & sentire, ac in mundo degere. Quis enim unquam animum ab aliquibus objectis se avertentem, alia verò prosequentem non sensit? atqui hæc genuina voluntatis notio est, quæ facultatem hanc animi nostri indicamus, objecta amore, aut aversione respicientis. Pluribus sanè id nominibus indicare consuevimus, prout exercitium voluntatis nostræ objecta diversimodè respicit, de quibus singillatim jam nunc acturi sumus.

§. I.

De objecto voluntatis humane.

450 Quemadmodum intellectus noster suo peculiari modo objecta respicit, ita tamen, ut verum sit id, quod præcipuè in suis cognitionibus requirat; sic voluntas suo modo tendendi in objectum bonum est, quod maximè intendit. Bonum autem, vel absolutum est, vel relativum. Primo modo consideratum est omne id, quod aliqua perfectione donatum est: altero, prout ad nos refertur, finibusque nostris aliquo modo conducit. Quod quidem est præcipuum voluntatis objectum; siquidem est id, quod directè eam respicit, illamque quodammodò perficit. De bono igitur relativo ea, quæ dicturi sumus, præcipuè intelligenda veniunt.

451 Malum absolutum nullum existere, planum est ex dictis art. 57, quoniam ens nullum transcendentali bonitate destituitur. Malum relativum illud dicimus, quod finibus nostris opponitur, nosque imperfectiones reddit. Hoc autem duplici modo evenire solet: aut enim revera id contingit, tumque verum malum dicitur: aut apparent tantum est, quia scilicet tale illud existimamus, toto cælo; ut fit, a vero aberrantes, quod reapse malum non existit. Hoc pariter in bono etiam relativo contingere, experientia quotidiana monemur.

452 Ad præsentiam *boni*, & *mali* duplex enascitur in anima affectio: bono percepto, sensu quodam perfunditur, qui *voluptas* appellatur: malum autem percipiens, aversationem animus concipit, quæ *tadium* dicitur, aut molestia. Porro *voluptas*, quæ a sensibus, aut phantasia commotis ortum ducit, *sensualis* est: quæ verò pura intellectus actione bonum percipientis ad nativum veritatis lumen exoritur, *mentalis* voluptas existit: quam scientiarum amatores gustare solent; multoque magis *divine bonitatis speculatores*, & *contemplatores*. Hæc pariter ad *molestiam* seu *tadium* transferre licet: quæ a sensibus, aut imaginatione, *sensualis*; quæ ab intellectu puro exoritur, *mentalis*. Aurora puro cælo maximè diebus vernis nascente, aut phantasia, hæc aut alia jucunda recordante, voluptate sensuali perfundimur. Rerum eventus contemplantes, atque ex his ratiocinio deducentes, quæ in deteriorem partem possent recidere, molestia mentali afficimur.

453 Voluptatem sensualem comitatur plerumque quodam nervorum blanda commotio, quam *titillationem* vocant: quod si nervi violenter tendantur, aut concutiantur, *dolor* ejusmodi animæ affectio dicitur. Voluptatis, ac molestiæ species sunt titillatio, ac dolor, quæ intensitatem majorem in voluptate, ac tadio indicant.

454 Si ad præsentiam objecti percepti nulla ex prædictis affectionibus in anima excitetur, relatè ad illud in *statu indifferentiæ* versatur. Hic autem indifferentiæ status provenit ex eo, quod mens nullam in objecto perfectionem animadvertat, quæ sibi aliquo modo conducat, aut adversetur: quod quidem evenire solet identidem, cum personas, aut alia quædam offendimus, quæ nullam in anima prosecutionis, aut aversationis motionem producant.

455 Jam facultas illa, qua anima, objecto percepto, aut in illud nisu quodam rapitur, aut ab illo avertitur, *appetitus*, seu facultas appetendi dicitur; cujus actiones sunt *appetitio*, & *aversatio*; prout voluptate, vel molestia ad præsentiam objecti percepti afficitur. Appetitus aut sensitivus est, aut rationalis. Si voluptas sensuality fuerit (452), pertinet ad appetitum *sensitivum*: secus, si mentalis existat, quæ ad *rationalem* appetendi facultatem reducit: ut utriusque sua facultas in anima respondeat.

456 Corol. 1. Appetitus sensitivus res singulares confusè per sensus perceptas respicit, aut ope phantasiæ denud excitatas; rationalis bonum respicit ab intellectu distinctè propositum, in quod ratione duce fertur. Unde appetitionis sensitivæ, & rationalis discrimen facile deducitur.

457 Corol. 2. Animalia rationis expertia appetitum sensitivo pollent, iisque affectionibus commoventur, quæ ab
hæc

hac facultate proveniunt; ceterum appetitum rationali ea duci, qui a ratione originem trahit, ille solum pronunciat, qui se parem brutis animantibus concedere non gravetur. Vide dicenda cap. ult. hujus Dissert.

458 Positio 1. *Animus nihil aversatur, nisi sub ratione mali; nihil prosequitur, nisi sub ratione boni; quin unquam aut malum sub aspectu mali consecletur, aut bonum, ut tale propositum, odio prosequatur.* Prob. Ad præsentiam mali anima vel afficitur, vel non; si secundum dixeris, est in statu indifferentiæ (454), adeoque nec prosequitur objectum, nec illud aversatur; unde hic status animæ a præsentia quæstione alienus est. Rursus si anima ad præsentiam mali afficitur, vel voluptate, vel molestia afficitur: si primum, illud prosequitur, adeoque in illo sibi complaceat (452), illudque finibus suis aptum judicat (450): at hoc est illud prosequi sub ratione boni (ibid.): nam ad mali præsentiam anima molestia afficitur (452): ergo anima malum numquam sub hoc aspectu complectitur. Hic enim non de bono absolute sermo est (450), sed de objecto, prout ab intellectu percipitur. Deindè simili ratiocinatione conficitur, voluntatem in bonum sub ea ratione propositum ferri; si enim sub ratione mali amplecteretur, existimaret illud finibus (451) suis minime conducere: at si amplectitur, sibi conducere judicat (450): ergo nisi pugnantiæ admittamus, conclusionem recipere debemus.

459 In hac autem evincenda propositione maximè intimam conscientiam appello testem, qua quisque sibi conscius est, objecta numquam aversari nisi aliqua molestia ab his afficiatur, aut affectum iri existimet: numquam prosequi, nisi voluptate percepta, aut ab eis percipienda alliciatur. „ Qui potest intelligi, aut cogitari (ajebat Cicero), esse aliquod animal, quod se oderit? Res enim concurrent contrariæ: nam quum appetitus ille animi aliquid ad se trahere cæperit consulto, quod sibi obsit, quia sit sibi inimicus; quum id sua causa faciet; & oderit se, & simul diliget, quod fieri non potest. Necesse est quidem, si quis sibi ipsi inimicus est, eum, quæ bona sunt, mala putare; bona contra, quæ mala. Ut quæ appetenda fugere, & quæ fugienda appetere, quæ sine dubio vitæ sunt eversio. Neque enim si nonnulli reperiuntur, qui aut laqueos, aut alia exitia quarant... quum in mala scientes ruunt, tamen se optimè sibi consulere arbitrantur... Quare quotiescumque dicitur malè de se quis mereri, sibi que esse inimicus, atque hostis, vitam denique fugere; intelligatur, aliquam subesse ejusmodi causam, ut ex eo ipso possit intelligi, sibi quemque esse charum... quamquam quid est, quod magis perspicuum sit, non modo

dò charum sibi quemque, veram etiam vehementer charum esse,, Lib. 5. de Fin. cap. 10.

460 Oppones 1. Si propositio statuta vera est, libertas humana convellitur: at hanc intimo naturæ sensu esse in nobis experimur: ergo. Prob. maj. Si nihil appetit nisi sub ratione boni, aut aversatur nisi prospectu mali; bonum necessariò appetit, malum refugit: enimverò necessitas cum libertate pugnat: mens igitur libera non est. Prob. maj. Si bonum non appetit, aut malum refugit necessariò, posset respicere bonum, amplecti malum propositum: hoc ex dictis non potest: necessariò igitur aut malum aversatur, aut bonum amplectitur. R. neg. maj. primam et secundam, et minorem tertii syllogismi. Quamvis enim anima appetere malum, aut aversari bonum propositum non possit, dum ut tale proponitur; potest tamen inter duo objecta æqualis, aut inæqualis bonitatis unum præ altero eligere. Deinde, etiam intellectum applicare potest ad objecti bonitatem rectius æstimandam, ex quo iudicio, ab apparenti malo, aut bono, quod tum illam trahit, in electione non decipietur. Tritum est illud Medæ: *Video meliora, proboque; deteriora sequor*: quia nimirum intellectum non ritè applicabat, ut bonitatem, ac malitiam ad rationis puræ lumen perpenderet: quod si fecisset, ab apparenti bono seducta non fuisset.

*Et luctata diu, postquam ratione furorẽ
Vincere non poterat: frustra, Medea, repugnas,
Nescio quis Deus obstat, ait, mirumque quid hoc est.
Aut aliquid certè simile huic, quod amare vocatur,
Nam cur jussa patris nimum mibi dura videntur?
Sunt quoque dura nimis. Cur quem modo denique vidi,
Ne pereat, timeo? quæ tanti causa timoris?
Excute virgineo conceptas pectore flammæ,
Si potes, infelix. Si possem sanior essem.
Sed trahit invitam nova vis, aliudque cupido,
Mens aliud suadet. Video meliora, proboque;
Deteriora sequor.*

Graphice descripta est pugna voluptatis sensualis, sive appetitus sensitivi cum rationali appetendi facultate (455); in qua rationes utrinque intellectui proponuntur, tum ut allicientem sensus voluptatem, quam ut bonum, quoad purum rationis lumen intuetur, voluntas amplectatur. En conflictantem adhuc Medeam secum ipsam:

*Quid in hospite, regia virgo,
Ureris? & thalamos alieni concipis orbis?
Hæc quoque terra potest, quod ames, dare vivat, an ille*

Oc-

*Occidat, in diis est: vivat tamen, idque precari
Vel sine amore licet. Quid enim commisit Jason?
Quem nisi crudelem non tangat Jasonis atas,
Et genus, & virtus? quem non, & cetera desint,
Forma movere potest? certe mea pectora movit.
At nisi opem tulero, taurorum afflabitur ore,
Concurreretque sua segeti, tellure creatis
Hostibus, aut avido dabitur fera præda draconi:
Hoc ego si patiar, tum me de tigride natam,
Tum ferrum, & scopulos gestare in corde fatebor,
Cur non & specto pereuntem, oculosque videndo
Conscelero? cur non tauros exhortor in illum,
Torrigenasque feras, insopitumque draconem?
Dii meliora velint: quamquam non ista precanda,
Sed facienda mibi. Prodam ne ego regna parentis?
Quin aspice, quantum
Aggrediare nefas, & dum licet, effuge crimen.
Dixit, & ante oculos relictum, pietasque pudorque
Constiterant, & victa dabat jam terga cupido.*

Metam. lib. 7. fab. 1.

461 Corol. Si bonum ita representatur, ut anima necessariò ejus bonitatem concipiat, quin aut mentem aliò possit avertere, aut incitamenta, sive motiva contraria sibi adducere, quæ objectum alio aspectu representent, libera non est. Sic beati illi spiritus Deum facie ad faciem contemplantes, a summo illo bono averti non possunt; nec ad illud amandum liberi sunt. Si hæc perpenderit Bonnetus, in hoc argumento non aded exultaret, ut libertatem indifferentiæ (infra 481) convelleret: ait enim, Theologos illos, qui libertatem indifferentiæ admittunt, eandem non supponere in exhortationibus commoventibus animos hominum propositis virtutis, ac religionis principis: perinde quasi animus, bono proposito, in malum flexi amplius non possit. Hoc indubium est, vel intima cujusque conscientia comprobatur; bono proposito aut a flexamina eloquentia, aut a seminibus internæ virtutis in animo educatione, vel alio quovis modo virtutis, ne dicam menti insitis, in vitium cereos homines flexi, ipsosmet factentes, ac sentientes, se aliter agere potuisse. Jam concionatores id agunt, quod quisque in conflictu boni, aut mali apparentis cum vero bono, facere deberet: mentem ad considerationem hujus convertere, ab apparente alterius bonitate segregare. Nisi hoc probet Bonnetus hominem facere non posse, quod hætenus adduxit argumentum, nullius est roboris.

462 Opp. 2. Exercoitium libertatis versatur circa bonum, & malum: ergo potest animus utrumque amplecti, aut avor-

aversari. R. dist. ant. versatur eo modo, quo est objectum voluntatis, conc. ant. modo natura rationali opposito, neg. ant. Homo est liber modo suae naturae convenienti; adeoque exercitium libertatis in eo situm est, ut amplectatur objectum prius a mente perceptum, deinde ut sibi conducens, ac aliqua ratione (vera aut falsa, ad rem presentem nihil interest) sufficiente ad id inclinatus, quae nulla alia esse potest, quam bonitas aliqua in objecto percepta.

463 Insistes. Intellectus potest cognoscere *falsum*, ut *falsum*: ergo & voluntas velle malum ut malum: *verum* namque, & *falsum* objectum intellectus sunt, sicut *bonum*, & *malum* voluntatis. R. dist. ant. intellectus potest cognoscere falsum ut falsum, illi assentiendo, neg. ant. ab illo utpote falso dissentiendo, conc. ant. En ex ipso argumento deductam confirmationem positionis nostrae. Sicut enim intellectus objectum suum respicit sub ratione veri, aut falsi, nec primo modo ab eo dissentire potest; altero eidem assentiri: sic voluntas in bonum & malum diverso modo fertur; in bonum ut objectum prosecutionis, in malum ut aversionis.

464 Opponitur 3. Qui inimicum odio prosequitur, vult illi malum, ac ut malum eidem imprecatur: ergo voluntas malum sub ratione mali cognitum potest amplecti. R. dist. ant. vult illi malum, ac ut malum alterius imprecatur, conc. ant. ut malum sui, neg. ant. In malo inimici sibi complacet voluntas, ob eamque, quam ex illo percipit voluptatem, livori suo serviens, alteri malum imprecatur.

465 Opponit. 4. In virtutibus, in scientiis intellectus bonum percipit, nec tamen prosequitur: sed si objectum voluntatis esset bonum, virtutem omnes colerent, scientiis incumberent: ergo etiam bono proposito, sub aspectu boni, illud voluntas aversatur. R. dist. maj. bonum percipit aliqua tamen molestia acquirendum, conc. maj. nullo labore admixtum, nec difficultate, a qua retrahatur, neg. maj. Vidimus modo pugnam illam virtutem inter, ac vitium ab Ovidio nativis coloribus depictam, in qua virtus succumbit, ob difficultatem, quam habuit Medea in superanda illa adversus Jasonem concepta flamma: quod utinam unum esset exemplum, quo haec possemus comprobare.

466 Schol. 1. Bonitas objecti appetitum movens eo majorem voluptatem excitabit in anima, quo perfectio vividius, & certius representetur, aut major ipsi appareat: molestiam pariter majorem creabit, quo representatio vividior, & certior, aut majoris imperfectionis adfuerit. Saepè tamen configere perfectiones cum imperfectionibus in

in objectis videmus; easque ad animam hanc pugnam transferre, ut vel prosecutionem, vel aversionem in illa excitent. In hoc perfectionum, & imperfectionum conflictu, quae majorem voluptatem, aut tedium in anima excusitaverint (452), plerumque victoriam hanciscunt. Hoc autem, ceteris paribus, a vividiore cognitione has, aut illas representante repetendum venit. Certum autem est, perfectiones, aut imperfectiones rerum non omnes eodem gradu vivacitatis, distinctionis &c. cognoscere: inde oritur, plures litteris, artibus delectari, quae minimè alios commovent, aut etiam aversantur: virtutem plerique detrectant, quae recti rerum aestimatores maximè delectantur; quod a fallaci representatione perfectionis sensibilis, voluptatem sensualem parturientis, fortius commoveantur; ut ait ille: *trahit sua quemque voluptas*. Ceterum non necessariò trahere, intimo conscientiae testimonio edocemur. Quandoque enim vel ardentissimas inclinationes aut aversiones superare quisque experimento in semet ipse animadvertere potest.

467 Schol. 2. Erronea est deductio, quam *Materialista*, *Libertini* &c. ex hac metaphysica veritate derivant; animam veluti bilancem a ponderibus voluptatis ac molestiae in suis appetitionibus trahi; ita ut quae pars alliciens, aut retrahens praevaluerit, eam voluntas necessariò sequatur: quod prorsus humanam libertatem convellit, ne dicam societatem, religionem, ac vitae rationem evertit. Quaecumque enim representata bonitate, ni emotae mentis homo sit, in hominis potestate semper est, mentem alio abstrahere, imperfectiones sibi representare, ad purum mentis lumen iudicium deferre, ita ut exortam appetitionem sedare possimus, aut etiam in aversionem commutare. Sed de his fusius, ubi de libertate disseremus.

468 Positio 2. *Anima objectum appetit, aut renuit aliqua ratione sufficiente inducitur, non tamen in sensu leibnitiano* (420). Ratio autem sufficiens est perceptio boni, eique superveniens voluptas; aut molestia in aversione mali (452). Prob. Anima semper prosequitur objectum sub ratione boni, aversatur sub ratione mali (453): at haec est ratio sufficiens, sive ut ajunt, motivum appetitionis, aut aversionis: nam si objecti bonitas, aut malitia non eam movet, est in statu indifferentiae (454) relatè ad illud: ergo aliqua ratione moveri debet ad objectum amplectendum. Quod autem haec in sensu a leibnitianis intento intelligenda non sit, ostensum est art. 420.

469 Schol. Per rationem hic sufficientem id intendimus exprimere, quod *motivum* dici solet; minimè autem voluntatis determinationem ratione fundatam esse debere, quae rationalis appetitus (455) effectus sit. Tum enim a vero

vero bono semper duceretur; quod optandum quidem est, non tamen sperandum. Unde appetitiones nostræ plerumque irracionales dicuntur, quod ab apparenti bono seducamur, vero relicto.

470 Dices 1. Sæpe e duobus bonis propositis minus bonum eligimus: sed in hac prælatione nulla adest ratio sufficiens: ergo anima solo nutu suo potest in objectum ferri. Idem in aversatione mali institui potest argumentum. Resp. dist. maj. minus bonum eligimus tamquam bonum, conc. maj. sub ratione minoris boni, aut nulla habita ratione bonitatis, neg. maj. Ut minus bonum majori præponatur, aliquod præsentari menti debet *motivum*, quod ipsam ad prælationem alliciat; quale tamen sit, ex circumstantiis deduci debet, ut statim exponemus.

471 Dices 2. Sæpe præsentibus objectis omnino æqualis bonitatis, unum ex his amplectimur, aliis relictis: enimvero hic nulla ratio apparet talis electionis: ex. gr. ex nummis ejusdem typi, ac valoris expendendis, quemquam obvium arripimus; idem de panibus in mensa appositis, aliisque sexcentis evenit. R. neg. min. in casu figurato aliqua semper adest ratio movens voluntatem ad unum præ alio eligendum. Nam in nummis corripiendis obvium quemque seligimus ob promptam executionem, quam adjuvat, qui primus in manus venit. Nec opus est aliqua prava ad hæc attentione; hoc enim exequimur, ut plerasque alias occurrentes vitæ functiones, usu quodam, ac facilitate naturæ. Ad similes alios casus facile applicabis traditam explicationem, dum circumstantias attentè consideres actionem præcedentes. Quod si nulla adsit alia ratio, hæc semper in promptu est, exercitium suæ libertatis. Nimirum, propositis duobus bonis æqualis bonitatis, unum præ altero eliget, ut suam libertatem exercent: quod, etiam si inæqualis bonitatis sint, tenet ad objectum ut minus bonum representatum amplectendum: nempe illud eligo, quia volo in hac electione meam libertatem exercere.

472 Schol. Ut rem majore in lumine colloceamus, animadvertamus, oportet, ad ea, quæ in animo geruntur, tum quum ad amplectendum objectum voluntas determinatur. Plura sæpe præcedunt judicia, aut deliberationes, quibus utrinque rationes expenduntur ad alterum alteri præponendum, aut postponendum, donec ad ultimum perveniat judicium, ad quod sequitur voluntatis determinatione. *Præcticum hoc judicium* solent appellare; atque ab eo repetunt plures auctores voluntatis determinationem; ita ut, illo concepto, voluntatis actus necessarîo sequatur. Nec libertatem convellere hujusmodi necessitatem existimant, eo quod a voluntate queat impediri, suspendi, aut

in contrarium commutari, mentem alio avertendo, ad alia motiva attentionem imperando &c. Quidquid sit de hoc *judicio practico*, quod aut confunditur cum voluntatis determinatione, statuentis id sibi expedire; aut ex duobus actibus, intellectus nimirum, & voluntatis, fit unus: certum, fixumque sit, voluntatem objectum liberè amplecti, quocumque judicio præcedente; quin nisus ille, quo in objectum tendit, alii quam voluntati tribui queat.

Hoc luculentissimo conscientia testimonio est perspicuum. Nam dum, omnibus perpensis, *hoc agendum est*, sibi quisque dicit, simul cognoscit, id ipsam liberè agere, ac posse contrarium imperare. Ubi ergo hæc necessitas judicii practici, a quo voluntas necessariò determinetur? aut potius ubi hoc judicii vestigium, nisi comitans illud sit hunc actum, qui revera voluntatis est, non intellectus. Sed ne litem de nomine excitemus, aut foveamus, apud ipsos etiam judicii practici propugnatores hoc fixum, ratumque est, ipsum a voluntate impediri posse; adedque saltem mediata exercitium voluntatis liberum est, tantumque necessitatem hypotheticam inducit, quæ libertatis inimica non est. Ceterum ad illud judicium ferendum voluntas alio judicio practico non indiget, tum enim res in infinitum abiret: si ergo alio judicio practico voluntas, ut se determinet, ad ferendum ultimum non eget, cur se ipsa non poterit determinare, quin a judicio illo determinetur?

473 Inst. Hinc sequeretur, eos, qui recto judicio polent, numquam a virtutis semita aberrare: hoc falsum indicat experientia: ergo & voluntatem a ratione aliqua moveri. R. dist. maj. eos, qui recto judicio *actuali* polent &c. conc. maj. *habituali*, neg. Non rarò videmus optimo judicio præditos viros in singulari causa a vero aberrare, ac bonitate apparente decipi, vera non perpensa, ac ut par erat, æstimata; quod ad rectè agendum opus est, ut voluntas in verum bonum tendat, ne vividior appetitus sensitivi imagine, rationis lumen obscuretur.

474 Dices 3. Si voluntas a motivis cognitis ad bonum determinatur, non jam voluntas se ipsa, sed intellectus eandem determinat: hoc everit libertatem: ergo alterum falsum est. R. dist. maj. voluntas non se ipsa independenter ab intellectu determinat, conc. maj. dependenter ab eodem, neg. Vulgare est axioma: ignoti nulla cupido; unde voluntas necessariò eget ad se determinandum ope intellectus, objecti bonitatem proponentis, aut imperfectionem representantis, ut illud complectatur, aut aversetur; quod exercitium est illius facultatis animi, quam voluntatem appellamus. Revera tam cognoscere, quam amare, aut fugere objectum, actus sunt ejusdem substan-

tiz diversimodè in objectum tendentis: quin alia sit pars cognoscens, alia prosequens idem objectum; quod animæ simplicitatem pessundaret, partibus in illa conceptis; ut mox videbimus.

475 Inst. Facultas se determinandi debet consistere in potestate amplectendi sine motivis, aut contra motiva, objectum propositum: ergo etiam, stante bonitate objecti, aut ratione sufficiente quacumque, potest voluntas contrarium amplecti. R. neg. primam partem ant. sine motivo enim voluntas objectum amplecti non potest; tum enim ferretur in ipsum, ac non ferretur (458), & dist. secund. part. ant. contra motiva antecedentia per motiva subsequentia, conc. ant. contra motiva tam antecedentia, quam consequentia, neg. Plerumque fluctuans voluntas hinc inde abripitur, quin statuât quid agere debeat, ac incitamenta prius ipsam allicientia, novis motivis, aut præcedentibus vividius propositis superat, & contra, ac prius alliciebatur, determinat.

476 Inst. Si motiva proposita voluntatem ultimè impellunt ad se determinandam, necessitatem antecedentem ipsi afferunt: hoc autem cum libertate pugnat: ergo sine motivis, aut contra motiva potest determinare. R. neg. maj. necessitas enim antecedens illa dicitur, quæ in nostra potestate non est; at voluntatis determinatio, quamvis sine motivis fieri non possit, est tamen in potestate voluntatis ex hoc, aut alio moveri. Si enim nullum adsit motivum, est in statu indifferentiæ (454); non potest autem esse indifferens, & ferri in objectum: si ergo ferretur in illud, ab aliquo motivo determinatur. Uno verbo, libertas voluntatis non est ad se determinandum sine motivis, sed ad eligendum inter extrema, pro quibus adsunt utrinque motiva.

§. II.

De Affectibus, ac Habitibus anima.

477 „ In his explicandis veterem illam equidem Pythagoræ primum, deinde Platonis descriptionem sequar; qui animum in duas partes dividunt: alteram rationis participem faciunt, alteram expertem. In partice rationis ponunt tranquillitatem, id est placidam, quietamque constantiam: in illa altera motus turbidos, tum iræ, tum cupiditatis contrarios inimicosque rationi. Sit igitur hic fons. „ Tuscul. lib. 4. cap. 5. Qui minutè affectus animæ descriptos velit, insistat lectioni hujus aurei Ciceronis libri; nec enim brevitati nobis præfixæ longam illam orationem hic transcribere opportunum esset.

478 In appetitu igitur sensitivo (455), appetitiones, & aversiones excitantur ab confusa, vividiore tamen, objectorum representatione, cum quadam sanguinis, ac fluidi animalis commotione, ac motus illos turbidos modò descriptos in anima commovent. Hos affectus appellamus, quos perturbationes Tullius, Græci *παθη* dicunt, vulgus *passiones*. In omni ergo affectu voluptas vehementior, aut tadium exoritur (452); ex quibus affectus *gratos*, aut *molestos* distinguimus. Natura enim omnes ea, quæ bona videntur, sequuntur, fugiuntque contraria; quomodo bona natura appetimus, sic a malis natura declinamus. Itaque si id a ratione dirigatur, affectus nostros *rationales* esse, aut rationi subordinatos, recte dicimus: qui autem adversa ratione concitati sunt vehementius, vulgo *passiones* audiunt, quæ inordinatæ sunt appetitiones, aut aversiones alterius partis animæ rationis expertis. „ Reliquum est ut tute tibi imperes. Quamquam hoc nescio quomodo dicatur, quasi duo simus, ut alter imperet, alter pareat: non inscitè tamen dicitur. Est enim animus in partes distributus duas: quarum altera rationis est particeps, altera expertis. Quum igitur præcipitur, ut nobismet ipsis imperemus, hoc præcipitur, ut ratio coerceat temeritatem. „ Tuscul. lib. 2. cap. 21.

479 Affectus in *primigenios*, ac *derivativos* partiuntur. *Primigenios* illos dicunt, qui sunt veluti origo, ac fons reliquorum; *derivativos* vel ipso nomine a primitivis derivari, planum est. Qui autem primitivi affectus sint, variant auctores; nec est in hac quæstione laborandum, quæ verborum magis, quam rerum est controversia. *Iræ*, & *cupiditatem*; *gaudium*, ac *tristitiam* ponas in primitivis, perinde res se habet.

480 Sunt igitur *gaudium*, ac *tristitia* primitivi affectus. Ad gaudium affectus grati; ad tristitiam molesti reducuntur. Inter gratos affectus continentur *Amor*, qui est gaudium de alterius perfectione, prout scilicet percepta nobis voluptatem parit (452). *Laetitia*, sive *hilaritas* est gaudium e mali cessatione. *Spes* est gaudium de bono futuro, quod tamen nobis obventurum nondum certè scimus: si enim quasi certi simus, *Fiducia* solet nominari. Huic proxima est *Animositas*, quæ fiducia est, bonum cum difficultate obtinendi. *Acquiescentia* gaudium est de bono a nobis perpetrato: quod si ab aliorum existimatione id oriatur, *Gloria* dicitur. *Cupiditas* utrique parti adjungitur. Si enim conatus boni obtinendi gaudio affectus sit, ad hos affectus gratos reducitur: secus, si anxietatem pariat, tum enim ad sequentes refertur.

481 Ex tristitia derivantur; *Desiderium*, quæ tristitia est ex retardatione boni obtinendi proveniens; *Purillan-*

mitas ex difficultate; *Metus* ex impendente malo; *Timos* ex appropinquante; *Horror* ex imminente; *Pavor* ex presenti; *Terror* ex improvise; *Desperatio* ex malo, quod evitari non potest, ac intolerandum videtur. *Penitentia* ex male gestis: *Pudor* ex sinistro aliorum de nobis iudicio: *Ira* ex injuria nostra, vel aliena, si aliquo modo nos afficiat: quæ quidem si inveterata sit, *Odiū* nuncupatur: *Commiseratio* ex alterius infelicitate: *Invidentia* de felicitate: *Luctus* ex funere charorum &c.

482 *Habitus* est promptitudo quædam, ac facilitas diuturna exercitatione comparata. Porro habitus tum corpori, tum animæ conveniunt. Facilitas illa longa membrorum exercitatione comparata, qualis in artificibus mechanicis, aliisque actionibus membris exercitiis observatur, ad habitus corporis refertur: quæ verò facultatum animæ exercitatione comparatur, ut facilitas disserendi, demonstrandi, aut etiam quosdam affectus, tum gratos, tum mæstos in anima excitandi, ad habitus animæ adjudicatur.

483 Omnes habitus tam corporis, quam animæ substantiam spiritualem, prout a corpore dependentem, afficiunt. De supernaturalibus habitibus animo infusus hic sermo non est: quorum tractatio theologos spectat: eos tantum attingimus, qui naturalium actionum exercitatione comparantur. Et quidem corporis habitus a membrorum flexibilitate earumdem actionum iteratione acquisita provenire, quæ succum nerveum facilius permeare, quadamque directione certius ferri faciunt, nemo est qui dubitet. Ab ipsis enim brutis animantibus hæc præstari videmus, longa magistro- rum patientia hæc edocis.

484 Quod ad habitus spirituales attinet, a memoria hanc facilitatem provenire, quam habitum vocamus, inductione videtur ostendi. Nam quod intellectus operatione respicit, scientias habitu numquam obtinemus, nisi longa memoriæ exercitatione, quæ in fibris cerebri eam facilitatem inducat, ut ad nutum omnes ideæ eo ordine menti repræsententur, qui & methodum scientificam constituit, (Log. 236), & memoriæ character genuinus existit (372). Quod ad voluntatem attinet, experimento comprobamus quotidiano, affectus omnes (480) iteratione actu magis magisque invalescere; quumque hi affectus in appetitu sensitivo sedem habeant, a confusaque, ac vividâ objectorum representatione excitentur (478); indubium videtur a memoria, sive imaginationis facilitate pendere.

485 Corol. Vitia omnia habitus animæ sunt, quemadmodum & virtutes. Vitium, & virtus hic propensionem illam animæ in bonum, & malum indicant, quæ nos frequenter ad actiones pravæ, aut honestas facilius exe-

quen-

quendas ducit. Affectus enim singularis pravus, aut honestus hominem vitiosum aut virtuosum non constituit; sed iteratione ejusdem affectus facilitate contracta, vitium, ac virtus in secundam naturam abeunt. Vitium quidem proclivitate quadam naturæ in res sensibiles voluptate alliciente paucis actibus facilitatem inducit: virtus contra hanc sensibilem objectorum allicientium representationem colluctatura, multa tulit, fecit, sudavit, & alit. Sed hæc ad Ethicam spectant.

§. III.

De humana Libertate.

486 En quæstionem, quam implexam satis, atque difficilem humani ingenii cavillationes reddiderunt; quum vix ulla umquam veritas clartor, ac evidentior extiterit; intimoque sensu, & conscientia definienda magis, quam philosophicis rationibus, ac syllogismis comprobanda foret. Sanè vel ipse *materialista* Lucretius, qui religionem omnem convellere in votis habebat, veritatem hanc negare non potuit, ac veluti præsciens *Harmonia præstabilita*, sic illam impugnat, pugnans pro libertate:

*Denique si semper motus connectitur omnis,
Et vetere exoritur semper novus ordine certo: . .
Unde est hæc, inquam, fatis avulsa voluntas,
Per quam progredimur, quo ducit quemque voluptas?
Declinamus item motus, nec tempore certo,
Nec regione loci certa, sed ubi ipsa tulit mens.
Nam dubio procul his rebus sua quemque voluntas
Principim dat; & hinc motus per membra rigantur.
Nec simile est, ut quum impulsi procedimus ictu
Viribus alterius magnis, magnoque coactu.
Nam tum materia totius corporis omnem
Perspicuum est, nobis invitis, ire, rapique,
Donicum eas refranavit per membra voluntas.
Jam ne vides igitur, quamquam vis externa impulsor
Pellit, & invitos cogit procedere sæpe,
Præcipitesque rapit, tamen esse in pectore nostro
Quidam, quod contra pugnare, obstareque possit,
Cujus ad arbitrium quoque copia materiali
Cogitur interdum flecti per membra, per artus,
Et projecta refranatur, retroque residit?*

Lucret. l. 2. v. 251.

487 Jam *necessitas* duplex distinguitur, externa altera, altera interna. Externa coactio dicitur, ut est illa a Lucretio

tio descripta hominis valido impulsu alterius magnis viribus eum propellentis: interna est vis quædam inextinguibilis, voluntatem ad unum determinantis, quin aliud suapte possit eligere. Talis est inclinatio ab beatitudinem, sive bonum generaliter perceptum, in quod homo necessarid tendit, quin malum, ut tale, umquam appetere queat (462). „ Quod si ad finem, seu beatitudinem non posset perveniri, nisi una via, tunc eadem ratio esset volendi finem, & ea, quæ sunt ad finem. Sed ita non est in proposito, nam multis viis ab beatitudinem perveniri potest. . . & ided licet homo ex necessitate velit beatitudinem, nihil tamen eorum, quæ ad beatitudinem ducunt, ex necessitate vult „: ajebat D. Thomas, Quæst. 6 de Malo.

488 Necessitati contraria est libertas, quæ idcirco etiam duplicis generis existit, a *coactione* nimirum & a *necessitate*. Sic ad beatitudinem appetendam nullo externo impulsu teneri dicimur, idedque coacti non sumus; sed dum bonum appetimus, liberi a coactione amplectimur. Libertas a necessitate est facultas animi expedita ad quodvis particulare bonum amplectendum, vel rejiciendum, sive agendi, aut non agendi, a nullo interno principio ad id determinati, sed qui suapte ad unum potius, quam aliud flectatur. „ Motus enim voluntarius eam naturam in se continet, ut sit in nostra potestate, nobisque pareat; nec id sine causa: ejus enim rei causa ipsa natura est „. Cic. de Fato cap. 11.

489 Corol. Libertas a coactione cum necessitate interna amico fœdere conjungi potest; ut in adducto exemplo beatitudinis est manifestum; quam necessario amamus, nullo tamen ad id cogente, sed spontè in illam ferimur. Hinc omnis actus a coactione liber, quamvis necessitate interna fiat, spontaneus est, quin sit liber. Imò & voluntarius est, quippè a voluntate profectus, quæ nullam coactionem in suis actibus pati potest.

490 Schol. Hæc notio spontanei, & voluntarii ansam dedit humanæ libertatis osoribus omnem lapidem movendi, ut libertatem tollerent, actusque nostros hoc sensu liberos pronunciarent, quo nimirum & illi liberi sunt, qui necessariid fiunt. Sane qui vitiositatis suæ prætextum quarit excusandæ, nulla alia promptior hac est via, atque universi humani generis corrumpendi; quod si semel hac perniciose opinione imbutus sit, de religione, societate, moribus, orbisque totius felicitate actum est. Quare auctor essem hujusmodi homines talia dogmata propagantes, velut hostes publicos humani generis in crucem statim agendos esse, ac suos libros comburendos.

491 Libertas a necessitate, sive indifferentiæ, duplex di-

distinguitur; ad actus nimirum ponendos, vel omittendos, quæ libertas *contradictionis*, & *exercitii* audit in scholis, quippè inter duo contradictoria versatur, qualia sunt *esse*, et *non esse* (Log. 120), vel ad actus contrarios, aut diversos exercendos, quæ *contrarietatis*, et *specificationis* vocatur, eo quod inter contraria, quæ videlicet simul esse non possunt, aut ad species diversas pertinent, contineatur: ut sunt amor, et odium; cursus, et sessio.

492 Corol. Libertatis species modò explicatæ possunt simul concurrere, ac etiam dissociari: sic ita liber sum ad scribendum, vel non scribendum, ut possim etiam hoc, vel illud exarare pro libito: quamvis autem liber sim, ut in hoc potius, quam alio loco scribam, in hac, aut alia charta; liberum mihi non est nullibi existere, ac scribere omni instrumento scriptionis destituito. Sic etiam quantumvis liber ad hoc, vel illud cogitandum sim; mentem tamen ab omni cogitatione suspendere non valeo.

493 1. Libertas *indifferentiæ* necessarid requirit *deliberationem intellectus*, *motiva* utrinque *pendentis*; sive *judicium indifferentis*, ut vocant, quo *extrema*, inter quæ *electio* versatur, *indifferenter* proponantur, tam ut *amplectenda*, quam ut *rejicienda*. Nam si intellectus judicavit, omnind unum præ altero expedire, quum voluntas, ut fert adagium, *potentia cæca* sit, extrema non habet, inter quæ eligere possit: ferri enim nequit in malum ut tale cognitum (458); ferretur autem, intellectu præjudicante, alterum extremum esse bonum, alterum malum, si primo relicto, alterum eligeret. Hoc evenire in generali inclinatione, quam ad beatitudinem habemus, perspicuum est: quum enim intellectus beatitudinem semper ut summum bonum respiciat, voluntas in illam necessarid fertur, quin ad illam amplectendam libertate indifferentiæ gaudeat.

494 Corol. Libertas rationem necessarid supponit: stare enim sine judicio indifferente non potest (præc.): *judicium* autem actus est intellectus, ac rationis (391): ergo libertas in anima intelligente tantum collocari potest. Quare nisi belluas pares nobis factamus, libertatem ipsis negamus, oportet.

495 Positio 2. Ad libertatem indifferentiæ requiritur etiam *facultas proxima*, ac *expedita* ab omnibus *impedimentis*, quæ *exercitium* agendi *præpediunt*. Hoc ex ipsa definitione libertatis (488) manifeste eruitur, quæ facultatem supponit ad suos actus exercendos: chimerica autem esset illa facultas, quæ exeri in aliquem non potest, aliandè impedita, ut sole clarius est. Quis enim habet potestatem ad id, quod agere non potest: at si adsunt impedimenta, voluntas agere non potest: ergo habere debet voluntas expeditam facultatem.

476 Corol. Facultas illa expedita censebitur, quæ etiam adstantia impedimenta removere potest: secus erit, si impedimenta arcere nequeat ad agendum. Sic dum sedeo, currere non possum, quum autem sedem queam relinquere, facultatem habeo currendi: sic, oculis apertis, objecta incurrentia necessariò video; in mea tamen potestate est oculos claudere, aut aliò divertere, ne objectum ad peccandum alliciens conspiciam.

497 Schol. Præter hæcenus dicta, requiritur etiam ad libertatem concursus Dei, auxilia gratiæ ad actus supernaturalis &c. quæ quum omnibus præstò sint, supervacaneum esset recensere. Hæc autem sunt, quæ actum primum proximum (150) constituunt libertatis; & quæ natura prius ipsa actione esse debent (141).

498 Positio 3. *Voluntas humana non solum libera est a coactione, verum impossibile etiam est coactionem pati.* Prima propositionis pars nulla indiget probatione; adèdè perspicua omnibus est. Ad secundam quod attinet, satis est intimam animæ naturam attentè introspicere inter violentas concussiones corporis, quibus ad aliquid amandum, aut repudiandum adigeretur: certo certius est, eandem nullum actum elicere, nisi ad id determinetur; determinari autem nisi a se ipsa non potest; actus enim intimus substantiæ spiritualis est, sive ipsius modificatio: nunquam ergo, nisi ipsa volens, aut nolens, actum eliciet, aut omittet. Esto exemplum mercator adactus merces in mare projicere a tempestate, in quo coactionem suspicari quis posset. Certum est, prævalente motivo vitæ servandæ, ipsum merces pessundare: quum tamen veram voluntatem habeat vitam salvandi, verè etiam concipit actum positivum merces projiciendi, quamvis alia etiam simul adsit voluntas, seu *volitio*, ut ajunt scholæ, qua desideraret, ne in tali statu constitueretur. Idem de aliis similibus eventibus est dicendum.

499 Schol. Actus *elicit* voluntatis dicuntur ipsæmet *volitiones*, aut *volitiones*, quibus intimè modificatur, seu afficitur anima erga aliquod objectum. *Imperati* sunt illi, quorum executio ad voluntatis imperium ponitur ab alia facultate corporis, aut animæ: quemadmodum sunt imaginationis excitatio, deambulatio, membrorum motio &c. Ad hos actus anima immediatè non est libera, ac etiam coactioni subesse possunt, ut est manifestum in eo, qui alio propellente ad motum concitatur. Dixi, non esse immediatè liberam: mediante enim voluntatis imperio exercetur, aut omittuntur; idèdè & impediri possunt, aut violentè exerceri: quare coactio in actus imperatos cadere potest, in elicitos non potest.

500 Positio 4. *Homo gaudet plena libertate indifferentiæ, ita*

ita ut humana voluntas perfectè libera sit, nullaque interna necessitate ad suos actus adigatur. Hanc propositionem auctoritate SS. Scripturarum, Traditione Ecclesiæ, Conciliorum sanctionibus, PP. auctoritate demonstrare, theologiæ provincia est, contra Sectarum promotores, qui libertatem post Adami peccatum amissam esse contendunt. Nostrum est ratione agere, ac pro virili parte luculentissimis argumentis præsentem conclusionem confirmare. „Tota hominis libertas, ait Genuensis, binis verbis absolvi potest, ac digito, ut ita dicam, demonstrari. Exploratum est, causas necessarias agere semper secundum totas suas vires: lapides totis viribus decidunt: elateres totis viribus objecta obstacula repellunt: ignis, aqua, ceteræ naturales, ac necessariæ causæ totis semper suis viribus agunt. At verò nisi vim manifestam conscientiæ facere velimus, ex intima experientia quilibet persentiscit posse se parte virium agere. Ut ecce quum abacum hunc primum parva vi digitis premo; mox majori; deindè paulo etiam majori; postremò quantum queo; nemo dixerit, me non potuisse premere totis viribus, quum parte premebam; nam aliàs ne postremò quidem id potuissem. Qui ergo parte virium agere possum, ac majori, vel minori, prout libitum fuerit, cogor fateri, me non necessariò agere, idest, esse liberum. Itaque nisi hoc sit perspicuum, non video, quid in ideis humanis elari ac perspicui esse possit. „Tom. 1. Met. cap. 4. nota (a).

501 Prob. 2. Aut bonum, & malum morale non existit; aut libertas indifferentiæ inest voluntati: falsum prius, ac omnes ideas generis humani pervertens: ergo posterius est verum. Prob. min. Si malum, & bonum morale in actionibus humanis tenet, hæc liberæ hominibus sunt: quod sic ostendo. Nihil honestum, aut pravum reputatur, quando in manu perpetrantis situm non est illud facere, aut omittere: at hæc est notio libertatis indifferentiæ: ergo a notione pravi, & honesti altera libertatis idea legitimè deducitur. Major autem propositio intimæ conscientiæ, communi sensu, omnium gentium auctoritate comprobatur. Intima conscientia; nemo enim umquam se reum existimavit actionis praviæ, quam dormiens, febricitans, amens fecit: sensus communis in pueris maxime splendet, qui accusati aliquid egisse, quod vitare non potuerunt, statim excusationem prætexant, se ab impotentia justificantes, quin hoc ab aliquo jurisperito sint edocti: auctoritas omnium gentium in tribunalibus justitiæ, legitimam defensionem admittentium in homine criminis præjudicato, dummodò ostendat, se aliter agere non potuisse: ut evenit in homicidio involuntario.

502 Prob. 3. Deus injustus, homines crudelissimi, ac ini-

iniqui essent, si hominibus libertate carentibus leges distarent, suppliciiisque earum infractiones punirent: hoc autem sensum communem lædit: ergo homo perfecte liber est. Prob. maj. injustè homini præcipitur id facere, a quo necessitate naturæ avertitur; aut non facere, quod, cogente ipsa, fieri necesse est: quis umquam ingenio abundare, robustis viribus valere, infirmitatibus vacare præcepit? atqui hoc evenit, hominè libertate privato, ut est manifestissimum. Prob. min. tam mihi evenit natura gracilis constitutio, quam Catilinæ patriæ expoliandæ cupido, stante fatalistarum opinione: at injustè mihi præceperetur gracilem non esse, crudelissimèque ob hoc supplicio afficerer: ergo idem de Catilina dicendum. Quod si dixeris, belluas supplicii affici libertatis expertes: maximè inquam; sed hæc non est præteritæ actionis pœna, sed mechanica, ut ita dicam, admonitio imaginationis, ut ab idea verberum recurrente in posterum arceatur.

503 Confirm. Intimam cujusque conscientiam appello. Pœnitente te, plebejo genere, humili loco, fortunis modicis natum esse, valetudine infirma, ingenio tardo, eodem modo, quo dum actionem pravam commisisti? minime inquies: Est igitur dissimilitudo maximà inter utroque eventus: nulla autem alia assignari potest, quam defectus libertatis in primo casu, in altero facultas rem pravam non faciendi. Idem argumentum in actionibus laude dignis instaurari potest: *nam genus, & proavos, & que non fecimus ipsi, vix ea nostra voco . . . meritis expedite causam*, agebat Ulysses in celebri illa cum Ajace contentione. Diversum sanè est conscientiæ testimonium, dum res fortuna partas, ac illas virtute acquisitas considerat, ac sibi gratulatur.

504 Schol. 1. Ab experientia deductum pro libertate argumentum astu deludere posse fatalistas, acute observat Monteiro; quæ tamen hæcenus proposuimus, experientia non nituntur, sed boni ac mali moralis notionibus; justitia legum ac pœnarum; testimonio conscientiæ diversimodè res pravæ necessitate, ac voluntate factas expendentis.

505 Schol. 2. Nostrum non est diversas opiniones perpendere, quæ pro componenda humana libertate cum præscientia, auxiliis, & concursu Dei cum voluntate excoGITATÆ sunt, graviaque dissidia inter scholas pepererunt non sine gravi christianæ charitatis lætura, ut omnibus notum est. Sunt qui putent, Deum voluntatem prædeterminare ad omne id, quod amplectitur, aut rejicit; eo quod causa sit prima, ac universalis, e qua omnis motio proficisci debet. Supremum etiam Dei dominium in creaturas lædi putant, nisi voluntatem sibi subjèctam, ac dependentem habeat, ab eoque ad omnes suos actus promoveatur.

Alii

Alii contra, ejusmodi præmotionem, humanam libertatem pessundare existimant, validissimisque rationibus confirmant, quibus satisfactum iri ab adversariis minime posse confidenter pronunciant. Joannes Bapt. Du Hamel hanc opinionem promovet Met. tract. 3, quæst. 3, ut alios omittam partium fortassè studio suscectos. Id tamen ab omnibus, cuiuscumque opinioni addicti sint, tenendum existimo; ad quod nisi, velut ad sacram anchoram confugiant, firmiterque adhæreant, perindè ac apertos humanæ libertatis inimicos habendos pronunciare non dubito. Voluntatem nimirum sub quacumque præmotione, delectatione, æqualis aut majoris bonitatis repræsentatione &c. semper dominam remanere suæ determinationis, etiam in sensu composito præmotionis &c. Aliter enim invincibilis necessitas voluntati inducitur, qua posita actum & conclamatum est de libertate. Dixi in sensu composito, hoc intelligens, ut in potestate voluntatis sit, ne talis sensus compositus eveniat. Si enim prædeterminatio præcedit, necessitatem antecedentem inducit, ac inevitabilem, ut luce meridiana clarius est.

Hæc aded manifesta sunt, ut leibnitiani quidam, ut libertatem cum harmonia præstabilita conciliarent, scientiam Dei præcedere voluerint, quæ prævidens omnes voluntatis determinationes non prius ordinem harmoniæ decreverit, quam voluntatem liberè se inflectentem, ac illam seriè actionum ab ipsa liberè ponendam præviderit. Hic etiam aditus patet his auctoribus, qui voluntatem à Deo prædeterminari assèrunt. Nam si id fiat prævisione determinationis liberæ voluntatis, ita ut electio ejus præcedat, ad eamque prævisionem sequatur decretum prædeterminans, sarta recta remanet libertas humana; quin de verbis sit laborandum, quibus hæc, aut alia schola sensa sua exprimit, quod olim de stoicis, ac peripateticis asserebat Tullius verbis dissidere, sententiis convenire.

Idem ad duas delectationes, a quibus aliqui determinationes voluntatis repetendas existimant, extendere non gravabor. Dicunt enim, hominem necessario peccaturum, si delectatio terrena major fuerit, si vero delectatio cœlestis major, nullo modo peccaturum. Hoc igitur systema si majorem vel minorem delectationem in homine ita ponat, quæ ab hominis arbitrio pendeat, eaque majore reflexione, meditatione, aliisque mediis augetur, vel remitti possit: id demum assèrit, quod alii præmotionis, prædefinitionis, gratiæ congruentis, harmoniæ præstabilitæ, aut aliis quibuscumque nominibus exponunt; si conditionibus modò expressis id defendant. „ Quidquid enim, ait sapienter Antonius Ludægna, terrena delectatio, & cupiditas sit, aut ex quocumque principio ducatur, ea certè non nisi ex affectionibus, & motibus animi petenda erit;

erit; qui si mens non sit, nec motionibus corporals debilitetur, aut obruatur, & possit ex se moveri, & motus etiam contrarios producere, quid tandem erit, ex quo negemus, cupiditatem, & delectationem terrenam reflexione, & consideratione, et motus contrarios inducendo augeri, et debilitari non posse? Quod si animi vis post peccatum quidem imminuta fuerit, non tamen extincta, si ipsius adhuc natura perseveret, et possit ex se et nullo cogente moveri, et contrarios etiam motus inducere; quid minus probari poterit, quam hominem omni vi, et efficacitate privari, et brutis animantibus quam simillimum cæco quodam impetu, et cupiditatibus corporeis hac illac necessariò circumferri, nisi illa quidem intensiori divinæ gratiæ vi vinciantur, et superentur? Quod quidem si ponatur, et quoquo modo probetur, jam de tota hominis libertate actum, et conelamatum erit, . Met. lib. 3, cap. 6.

ARGUMENTA CONTRA LIBERTATEM.

506 Argum. 1. Sensus intimus ille, quo libertatem probavimus, nos decipere potest: ergo hoc testimonio libertas indifferentiæ non probatur. Ant. prob. Animam toto corpore diffusam sensus intimi testimonio multi comprobant, quod purum putum præjudicium fuit: idem igitur de libertate dicendum. R. neg. ant. & conc. ant. prob. neg. cons. In casu in exemplum adducto, sensus intimus solum distabat, e quacumque parte corporis sensationes in animam oriri posse, corporis sensationibus respondentes (344, & seq.); ceterum animam inibi existere, ubi sensationes originem trahunt, eo jure deducebatur, quo in extrema parte baculi, qua pavementum resistens sentimus, residentem affirmaremus. Nostræ verò libertatis ita conscius sumus, ut, si hæc intima conscientia in errorem induceret, scepticos nos esse oportere, dicendum sit.

507 Dices tamen: Plures, ut Hobbesius, Collinius, Helvetius, Mirabodius &c. contra hanc perspicuitatem animi obfirmarunt, libertatem negantes; eo quod sola libertas a coactione satis sit ad hunc sensum intimum percipiendum. Quod lapidis exemplo probant, cui si adjungeretur ratio ex alto decedenti, se liberum in descensu existimaret, eo quod gravitate propellente spontè descendat: Idem ergo in casu nostro affirmemus, oportet. R. neg. ant. cum probat. adjuncta. Sanè dum quis ex alto præceps agitur, sentit se, & agere juxta inclinationem materiæ gravitantis, & simul impedire se hunc motum non posse: contra ac in quolibet motu libero sentimus, & nos agere, & majore vi, aut minore, aut tan-

dem

dem a motu imprimendo desistere posse. Hoc adeò verum est, ut in actibus spontaneis, quibus necessariò agimus nulla coactione optimè discernamus, & agere, & liberè non agere. Sic percipimus ferti necessariò simul, ac libentissimè in beatitudinem; quin illam odisse unquam valeamus.

508 Inst. Intimus ille sensus, a quo argumentum ducimus pro libertate, est vel perceptionum, vel judiciorum, vel actuum voluntatis; at perceptiones necessariæ sunt, judicia itidem, quippè a potentia necessariò agente profecta, ut est intellectus; ac posito judicio pratico agendi, voluntatis determinatio necessariò sequitur: ergo evanuit conscientiæ testimonium, in quo maximè exultant libertatis assertores. R. neg. omnes partes in disjunctione contentas: omnia enim, quæ congerit Collinius universaliter asserta falsa sunt. Nam 1. perceptiones impedire plerumque possumus, ex. gr. oculos declinando, incurrentia objecta vitando &c. excitatos etiam sopire integrum sæpè nobis est, ideas alias inducendo, mentem alio declinando, motiva contraria proponendo, quæ impressionem factam retundant. 2. Etiam si judicia libera non sint, convenientia inter subjectum, & prædicatum percepta; discussionem tamen hujus convenientiæ animus suspendere sæpè valet; multoque magis ratiociniū integram deductionem persequi, liberum animæ est, alio mentem divertendo, quin examini præmissarum insistat. 3. De judicio pratico, etiam si verum esset, quod assertur, ac jam supra (472) improbavimus, illo semel concepto, voluntatis determinationem necessariò consequi; quam integrum sit animo, tale judicium suspendere (ibid.), necessitas non est antecedens, sed a voluntate proficiscitur.

509 Arg. 2. Humana libertas cum præscientia, ac decretis Dei conciliari non potest. Prob. Quæ a libertate pendent, contingentia sunt, ac possunt non esse pro libito voluntatis: enimverò quæ Deus præscivit, ac decrevit, necessariò eveniunt: ergo pugnant libertas, ac præscientia Dei. Hoc argumentum gravem illum, & cordatum philosophum M. Tullium transversum egit pro libertate pugnantem, ne præscientiam futurorum concederet; ut videre licet in lib. de fato. R. neg. assumptum, ac minorem prob. dist. quæ Deus præscivit, ac decrevit, necessariò eveniunt necessitate antecedente (de contingentibus loquor), neg. min. necessitate consequente, & hypothetica (116), conc. min. Mirum videri posset, in re tam plana clarissimam Tulli mentem cæcutiisse, nisi animus ad id adverteremus, nobis hæc videri perspicua, quia fidei lumine collustramur. Certum est, idèd Deum prævidere ab æternitate hanc meam lucubrationem, quia li-

be-